

11.95v

۸۷/۱/۱۰۷۷۲۴

۸۸/۱/۲۴

دانشگاه پیام نور خوی

دانشکده علوم انسانی

عنوان پایان نامه :

بررسی مقایسه‌ای معرفت‌شناسی رئالیسم و اسلام و تأثیر روشهای آموزشی مبتنی بر آنها در تعلیم و تربیت

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

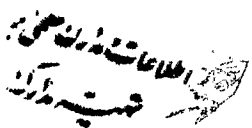
دانشجو:

علی وداعی

۱۳۸۸ / ۱ / ۲۱

استاد راهنما:

آقای دکتر خلیل سلطان القزایی

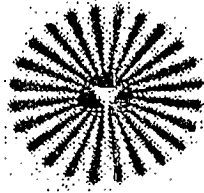

استاد مشاور:

آقای دکتر اکبر سلیمان نژاد

تأیید شده ۱۳۸۷

۱۱۰۹۲۷

دانشگاه پشاور

تصویب نامہ

بیان نامہ تہمت اعلان

بررسی مقامی معتمدین کے ناموں پر ایس ایم ڈی اور ایس ڈی کے ذریعہ کی گئی ہے۔ ان معتمدین کے ناموں پر ایس ڈی کے ذریعہ ایک رپورٹ تیار کی گئی ہے۔

تاریخ دفاع: ۱۷/۰۶/۲۳ نمبر: ۱۸۸۵ درجہ: عالیہ

اعضای ہیات داوران

نام و نام خانوادگی ہیات داوران مرتبہ علمی امضاء

- ۱- جناب آقای دکتر جناب سید محمد رفیق استاد اہلما استاد
- ۲- جناب آقای دکتر ایک سید محمد شہزاد استاد مشاور استاد
- ۳- جناب سید تقی محمد رفیع الہی استاد داور استاد
- ۴- جناب آقای سید محمد سعید نمائندہ گروہ

تقدیر و تشکر

با توجه به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بر خود وظیفه می‌دانم که از استاد گرانمایه دکتر خلیل سلطان القرائی که به عنوان استاد راهنما، راهنمایی‌های بسیار مفید و ارزنده‌ای در نوشتن این پژوهش ارائه فرمودند و همچنین از استاد محترم دکتر اکبر سلیمان نژاد که به عنوان استاد مشاورم متحمل زحمات بی‌شائبه‌ای شدند و مرا هدایت نمودند تقدیر و تشکر نمایم.

و همچنین از مسئولین و دست‌اندرکاران دانشگاه پیام نور خوی و مخصوصاً از استاد عالیقدر دکتر محمد مناف زاده که در دوره کارشناسی ارشد تلاش‌های صادقانه کردند قدردانی بعمل آورم و از خداوند منان آرزوی توفیق و موفقیت در زندگی و عرصه علم و دانش را بر این اساتید زحمتکش خواهانم.

با احترام

علی وداعی

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم، که وجودشان برایم همه عشق است و وجودم
برایشان همه رنج، توانشان رفت تا به توانایی رسیدم.

و تقدیم به:

برادران و خواهران و دوستان عزیزم که مشوق من در امر
تحصیل و ادامه آن بودند.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱-۱- مقدمه.....	۲
۲-۱- بیان مسئله و موضوع تحقیق.....	۳
۳-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۵
۴-۱- اهداف تحقیق.....	۷
۴-۱-۱- اهداف ویژه.....	۷
۵-۱- سؤالات اصلی.....	۷
۶-۱- تعریف اصطلاحات.....	۸
فصل دوم: پیشینه تحقیق	
۱-۲- مبانی نظری تحقیق.....	۱۱
۱-۱-۲- مقدمه.....	۱۱
۲-۱-۲- ماهیت معرفت.....	۱۱
۳-۱-۲- موضوع معرفت شناسی.....	۱۳
۴-۱-۲- ضرورت معرفت شناسی.....	۱۳
۵-۱-۲- اصطلاح معرفت شناسی.....	۱۵
۶-۱-۲- آیا معرفت از طریق کسب معلومات و مهارتها حاصل می شود؟.....	۱۵
۷-۱-۲- آیا معرفت یک جریان متغیر است؟.....	۱۶
۸-۱-۲- آیا معرفت امری خارجی است یا ذهنی؟.....	۱۷
۹-۱-۲- طرق مختلف تشکیل معرفت.....	۱۸

- ۱۸..... ۱-۹-۱-۲ تمثیل
- ۱۸..... ۲-۹-۱-۲ استقرا
- ۱۸..... ۳-۹-۱-۲ قیاس
- ۱۸..... ۴-۹-۱-۲ ایجاد عکس العمل مشروط
- ۱۹..... ۵-۹-۱-۲ معرفت و تفکر
- ۲۰..... ۱۰-۱-۲ انواع مهم معرفت
- ۲۰..... ۱-۱۰-۱-۲ معرفت مستقیم
- ۲۰..... ۲-۱۰-۱-۲ معرفت غیر مستقیم
- ۲۰..... ۳-۱۰-۱-۲ معرفت عقلانی
- ۲۱..... ۴-۱۰-۱-۲ معرفت الهامی
- ۲۱..... ۵-۱۰-۱-۲ معرفت شهودی (کشفی)
- ۲۲..... ۶-۱۰-۱-۲ معرفت تجربی
- ۲۳..... ۷-۱۰-۱-۲ معرفت موثق و معتبر
- ۲۴..... ۲-۲ منابع معرفت
- ۲۴..... ۳-۲ منابع نخستین معرفت
- ۲۵..... ۱-۳-۲ حس
- ۲۷..... ۱-۱-۳-۲ محدودیتهای شناخت حسی
- ۲۷..... ۲-۱-۳-۲ خطاهای حسی
- ۲۷..... ۳-۱-۳-۲ توهم های حسی
- ۲۸..... ۴-۱-۳-۲ صفحه سفید
- ۲۸..... ۵-۱-۳-۲ معرفت حسی از دیدگاه علمای اسلامی

- ۳۱..... ۲-۳-۲- دوم عقل
- ۳۲..... ۲-۳-۲-۱- عقل در لغت و اصطلاح
- ۳۲..... ۲-۳-۲-۲- انواع عقل از دیدگاه امام علی (ع)
- ۳۳..... ۲-۳-۲-۳- عقل مطبوع
- ۳۴..... ۲-۳-۲-۴- عقل مسموع
- ۳۵..... ۲-۳-۲-۵- ویژگیهای شناخت عقلی
- ۳۶..... ۲-۳-۲-۶- راههای پرورش عقل در اسلام
- ۳۶..... ۲-۳-۳- شهود
- ۳۸..... ۲-۴-۲- منابع معرفت در اسلام
- ۳۸..... ۲-۴-۱- حواس
- ۳۹..... ۲-۴-۲- عقل
- ۳۹..... ۲-۴-۳- قلب
- ۳۹..... ۲-۴-۴- تاریخ
- ۴۰..... ۲-۴-۵- وحی
- ۴۱..... ۲-۵-۵- تردیدهایی درباره معرفت
- ۴۱..... ۲-۵-۱- نظریه‌های افراطی در مورد معرفت شناسی
- ۴۵..... ۲-۶-۶- مبانی تعلیم و تربیت در اسلام
- ۴۸..... ۲-۶-۱- انسان به عنوان جایگاه شناخت
- ۵۱..... ۲-۷-۷- ویژگی‌های تربیت در اسلام
- ۵۱..... ۲-۷-۱- جنبه الهی
- ۵۳..... ۲-۷-۲- خصوصیات تربیت الهی

- ۵۳..... ۲-۷-۱-۱-۲-۱ کامل بودن تربیت الهی
- ۵۳..... ۲-۷-۲-۲-۲-۲ سازگاری با فطرت آدمی
- ۵۳..... ۲-۷-۲-۳-۲-۳ جاودانگی ساختن حیات و سعادت ابدی
- ۵۴..... ۲-۷-۳-۳-۳-۳ جنبه عقلانی
- ۵۵..... ۲-۷-۳-۱-۳-۱ رابطه دین و عقل
- ۵۵..... ۲-۷-۴-۴-۴-۴ جنبه پویایی اسلام
- ۵۶..... ۲-۷-۵-۵-۵-۵ جنبه هدایتی
- ۵۷..... ۲-۸-۸-۸-۸-۸ هدفهای تربیت اسلامی
- ۵۷..... ۲-۸-۱-۱-۸-۱ پرستش خدا هدف اساسی تربیتی
- ۵۷..... ۲-۸-۲-۲-۸-۲ استقلال بعنوان یک هدف تربیتی
- ۵۸..... ۲-۸-۳-۳-۸-۳ هدفداری جهان و انسان بعنوان یک هدف تربیتی اسلام
- ۵۸..... ۲-۹-۹-۹-۹-۹ مبانی معرفت شناسی رئالیسم
- ۵۹..... ۲-۱۰-۱۰-۱۰-۱۰-۱۰ اهداف تعلیم و تربیت رئالیسم
- ۶۱..... ۲-۱۰-۱-۱-۱۰-۱ زندگی خوب به عنوان هدف تعلیم و تربیت
- ۶۲..... ۲-۱۱-۱۱-۱۱-۱۱-۱۱ اهمیت شیوه تدریس در آموزش
- ۶۴..... ۲-۱۲-۱۲-۱۲-۱۲-۱۲ روشهای تدریس در اسلام
- ۶۵..... ۲-۱۲-۱-۱-۱۲-۱ روش عقلانی
- ۶۵..... ۲-۱۲-۲-۲-۱۲-۲ روش اکتشافی
- ۶۶..... ۲-۱۲-۳-۳-۱۲-۳ روش پاداش و تنبیه
- ۶۶..... ۲-۱۲-۴-۴-۱۲-۴ روش تکلیف به قدر وسع
- ۶۶..... ۲-۱۳-۱۳-۱۳-۱۳-۱۳ روشهای تدریس واقع گرایان

- ۶۸-۲-۱۴- برنامه درسی تعلیم و تربیت رئالیسم.....
- ۶۹-۲-۱۵- برنامه درسی در تعلیم و تربیت اسلامی.....
- ۶۹-۲-۱۶- نظر دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت اسلامی.....
- ۷۰-۲-۱۷- برنامه آموزشی تعلیم و تربیت اسلام.....
- ۷۲-۲-۱۸- برنامه آموزشی تعلیم و تربیت رئالیسم.....
- ۷۲-۲-۱۹- نظر دانشمندان رئالیسم در تعلیم و تربیت.....
- ۷۴-۲-۲۰- پیشینه تحقیق.....
- ۷۷-۲-۲۱- جمع بندی و خلاصه فصل دوم.....

فصل سوم: روش پژوهش

- ۸۰-۳-۱- مقدمه.....
- ۸۰-۳-۲- طرح تحقیق.....
- ۸۱-۳-۳- جامعه آماری و نمونه آماری و شیوه نمونه گیری.....
- ۸۱-۳-۴- منابع گردآوری داده ها.....
- ۸۱-۳-۵- روش تحقیق.....
- ۸۱-۳-۶- تحلیل اطلاعات گردآوری شده.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها

- ۸۳-۴-۱- مقدمه.....
- ۸۳-۴-۲- سوال اول: راههای دست‌یابی به معرفت از نظر مکتب اسلام کدامند؟.....
- ۸۶-۴-۳- سوال دوم: راههای دست‌یابی به معرفت در مکتب رئالیسم کدامند؟.....
- ۸۸-۴-۴- سوال سوم: روشهای آموزش از دیدگاه اسلام کدامند؟.....
- ۹۰-۴-۵- سوال چهارم: روشهای مناسب آموزش از دیدگاه رئالیسم کدامند؟.....
- ۹۲-۴-۶- سوال پنجم: نقش عقل در معرفت‌شناسی اسلام چیست؟.....
- ۹۴-۴-۷- سوال ششم: نقش عقل در معرفت‌شناسی رئالیسم چیست؟.....
- ۹۵-۴-۸- سوال هفتم: نقش حواس و تجربه در معرفت‌شناسی اسلام چیست؟.....

۹۷-۹-۴ سوال هشتم: نقش حواس و تجربه در معرفت‌شناسی رئالیسم چیست؟.....

۹۸-۱۰-۴ سوال نهم: تفاوتها و شباهتهای معرفت‌شناسی اسلام و رئالیسم کدامند؟.....

فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱۰۴-۱-۵ مقدمه.....

۱۰۴-۲-۵ خلاصه تحقیق.....

۱۰۵-۳-۵ یافته‌های عمده تحقیق.....

۱۰۵-۱-۳-۵ راههای دست‌یابی به معرفت از دیدگاه اسلام کدامند؟.....

۱۰۸-۲-۳-۵ راههای دست‌یابی به معرفت از دیدگاه رئالیسم کدامند؟.....

۱۰۹-۳-۳-۵ انواع معرفت.....

۱۱۲-۴-۳-۵ روشهای مناسب آموزش از دیدگاه اسلام کدامند؟.....

۱۱۳-۵-۳-۵ روشهای مناسب آموزش از دیدگاه رئالیسم کدامند؟.....

۱۱۵-۶-۳-۵ نقش عقل در مبانی معرفت‌شناسی اسلام چیست؟.....

۱۱۶-۷-۳-۵ نقش عقل در معرفت‌شناسی رئالیسم چیست؟.....

۱۱۷-۸-۳-۵ نقش حواس و تجربه در معرفت‌شناسی اسلام چیست؟.....

۱۱۸-۹-۳-۵ نقش حواس و تجربه در معرفت‌شناسی رئالیسم چیست؟.....

۱۱۸-۱۰-۳-۵ تفاوت و شباهتهای مبانی معرفت‌شناسی اسلام و اسلام کدامند؟.....

۱۱۹-۱-۱۰-۳-۵ شباهتهای معرفت‌شناسی رئالیسم و اسلام کدامند؟.....

۱۲۰-۴-۵ انتقاد به مکتب رئالیسم.....

۱۲۱-۵-۵ نتیجه‌گیری.....

۱۲۲-۶-۵ پیشنهادات.....

۱۲۳-۱-۶-۵ پیشنهادهایی برای دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت.....

۱۲۴-۲-۶-۵ پیشنهادهاتی به محققین بعدی و دانشجویان.....

۱۲۴-۷-۵ محدودیتهای تحقیق.....

۱۲۵-منابع و مأخذ.....

فهرست نمودارها و جدولهای فصل پنجم

- نمودار شماره (۱-۵) : منابع، ابزار و راههای دستیابی به معرفت در اسلام..... ۱۰۶
- نمودار شماره (۲-۵) : منابع، ابزار و راههای دستیابی به معرفت شناسی در رئالیسم..... ۱۰۸
- نمودار شماره (۳-۵) تقسیم بندی انواع معرفت در رئالیسم و اسلام..... ۱۰۹
- نمودار شماره (۴-۵) روشهای عمده آموزش در اسلام..... ۱۱۲
- نمودار شماره (۵-۵) روشهای عمده آموزشی در رئالیسم..... ۱۱۴
- نمودار شماره (۶-۵) هدف تربیت در رئالیسم و نقش تجربه..... ۱۱۸
- جدول شماره (۱-۵) تفاوتهای معرفت شناسی رئالیسم و اسلام..... ۱۱۰
- جدول شماره (۲-۵) اولویت بندی انواع معرفت در رئالیسم و اسلام..... ۱۱۹

چکیده:

این تحقیق جهت بررسی مقایسه ای مبانی معرفت شناسی رئالیسم و تأثیر روشهای آموزشی مبتنی بر آنها در تعلیم و تربیت انجام گرفته است. از آنجائیکه معرفت شناسی (epistemology) حوزه ای از دانش بنیادین است که عمری چندان بلندی ندارد ولی قدمت آن را می توان به قدمت عمر انسان دانست. چرا که انسان همواره به نحوی به معرفت شناسی اهمیت می داده است. تا به شناخت خود و جهان اطرافش نایل آید. نخستین زمره های شناخت شناسی انسان مربوط می شود به دفاع انسان در برابر خطرات محیط و حیوانات. اما از زمانی که تفکر نظام مند شکل گرفت و تحقیق درباره معرفت شکوفا شد طرح تفکر منسجم از هستی به فیلسوفان بازگشت. از نخستین فیلسوفانی که تدبر و تحلیل جدی در مورد معرفت شناسی انجام داده اند می توان به ارسطو و افلاطون اشاره کرد.

در این پژوهش قصد پژوهشگر این است که مبانی معرفت شناسی این دو مکتب را بررسی نماید. بر این اساس هدفهای این پژوهش، عبارتند از: بررسی و تحلیل معرفت شناسی رئالیسم و اسلام، راههای دستیابی به معرفت، روشهای مناسب آموزش در تعلیم و تربیت، نقش حواس و عقل در معرفت شناسی و سرانجام تفاوتها و شباهتهای مطرح شده در این دو مکتب که با توجه به موضوع و ماهیت پژوهش سئوالات در نه بند تدوین شده و با استفاده از روش توصیفی تحلیلی به آنها پاسخ داده شده است.

یافته ها و نتایج حاصل از این پژوهش حکایت از آن دارد که رئالیسم دایره ی معرفت خود را به حواس پنجگانه، تجربه و انتزاع عقلی محدود نموده است. و آنچه را که در این دایره ننگنجد قابل شناسایی و معرفت نمی داند ولی اسلام حس را مقدمه شناخت دانسته که با پشتوانه عقل و استدلالهای آن به معرفت دست می یابد و کشف و شهود قلبی، طبیعت و وحی را نیز از منابع دیگر معرفت می داند.

رئالیسم در آموزش تعلیم و تربیت از روشهای عینی و قابل مشاهده استفاده می کند چون به جهان مادی و مستقل اعتقاد دارد. در اسلام از روشهای آموزشی نظیر عبادت، الگوپذیری و سرمشق گیری، عقلانی و محسوس به تکلیف به قدر توانایی و مرحله ای نمودن استفاده می شود.

در رئالیسم آنچه به وسیله حواس و تجربه قابل مشاهده و تکرار باشد قابل شناسایی است. در اسلام علاوه بر آنکه انسانیت انسان به عقل اوست حواس و تجربه از سرمایه های الهی محسوب می شوند. که نقش یاری دهنده و تکمیل گری را دارند و هر چیزی که به وسیله حواس لمس شود با دلایل عقلی درک می شود. نهایتاً معرفت شناسی رئالیسم متکی به حواس و معرفت تجربی بوده و این بی اعتمادی به امور فراحسی و معرفتهای مستقل عقلانی و ابعاد معنوی و روحانی و تک بعدی نگرستن به جهان مادی و انسان و توجه خاص به حیطه شناختی در تعلیم و تربیت، تعلیم و تربیت را از غایت و هدف اصلی منحرف ساخته است و باعث به وجود آمدن معضلاتی در آموزش و پرورش شده است. ولی اسلام با تکیه بر عقل، شهود و وحی خواستار تربیت انسان کامل در تمام ابعاد و شخصیت چه از لحاظ روحانی و معنوی و چه از لحاظ مادی می باشد و در تعلیم و تربیت به حیطه های عاطفی و روانی انسان توجه دارد و هدف آموزشی خود را بر اساس سعادت ابدی و تقرب الهی قرار داده است.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه:

شاخه‌ای از فلسفه که به مطالعه‌ی معرفت می‌پردازد «شناسایی» یا «بحث‌المعرفه» نام دارد و معرفت یا شناخت در نتیجه برخورد حواس پنجگانه انسان با محیط در ذهن حاصل می‌شود. و در نتیجه می‌توان گفت که معرفت فرایند ادراکات حسی و تفکر منطقی بوده و از تعامل این دو بر یکدیگر حاصل می‌شود و شامل آگاهیها، اطلاعات، مهارتها و عقاید مختلفی است که هر یک از ما در درون خود داریم. و در نهایت معرفت یکی از وجوه تمایز انسان از حیوانات است که بر اساس این معرفت بسیاری از دانشمندان انسان را حیوانی متفکر نام نهاده‌اند. چنانکه در تعریف معرفت گفته‌اند: معرفت عبارت است از تأثیر حالت و اعتقادی است که در شرایط معینی در ما ایجاد می‌شود و اگر با واقعیت منطبق باشد مترادف حقیقت است (نیکزاده، ۱۳۷۵).

دانشمندان و مبتکران و فیلسوفان در بحث معرفت شناسی انسان به تواناییها و ویژگیهای انسانی (حافظه و ادراک، حواس، عقل، شهود و تجربه) تاکید بیشتری می‌نمایند و معرفت قابل حصول را ناشی از توانایی‌های مختص انسان دانسته‌اند. که در این میان رئالیست‌ها به خاطر تاکید بیشتر بر حواس، مشاهده طبیعی و عقل به واقع‌گرایان معروفند که از میان دانشمندان این مکتب می‌توان به ارسطو، بزودی، وایت‌هد، هربارت، کمینیوس و.. اشاره کرد. از آنجائیکه این مکتب فلسفی دارای دیدگاههای خاص در مورد مسایل معرفت شناسی و تعلیم و تربیت است و مکتب اسلام نیز یکی از جنبه‌هایش روش رئالیستی است ولی با ویژگیها و مشخصات خاص خود که از جمله مبتنی بر توحید، وحی و تربیت دینی است که آنرا از رئالیسم متمایز کرده است.

با توجه به اینکه هر مکتب فلسفی دارای دیدگاه‌های خاصی در مورد معرفت شناسی و روش‌های تربیتی می‌باشد که آن را از مکاتب دیگر متمایز می‌سازد اسلام به دلیل جامعیت ابعاد تربیتی و برخورداری از روش‌های گوناگون و متنوع معرفت که مبتنی بر توحید، و تربیت دینی است که شامل ابعاد مادی و معنوی است و هم حیطه‌های شناختی، عاطفی و روانی را در بر می‌گیرد.

بنابراین پژوهشگر در نظر دارد با بررسی مبانی معرفت‌شناسی اسلام و رئالیسم و روشهای آموزشی آنها در تعلیم و تربیت به نکات آموزنده و مثبت در زمینه معرفت‌شناسی و تعلیم و تربیت اشاره نماید.

به امید آنکه زمینه‌ای بر تحقیقات بعدی باشد و برای متولیان و برنامه‌ریزان تعلیم و تربیت مفید واقع شود.

۱-۲- بیان مسئله و موضوع تحقیق:

یکی از مهمترین مسائلی که در فلسفه مطرح است، مساله معرفت است. در فلسفه درباره معرفت، چگونگی و تشکیل معرفت، منابع و انواع معرفت و رابطه معرفت با حقیقت بحث می‌شود. از آنجائیکه مباحث ذکر شده رابطه مستقیم با تعلیم و تربیت دارد و تعلیم و تربیت از یادگیری جدا نیست و یادگیری همان کسب معرفت است که از راههای استقراء، قیاس و منابع عقل، شهود، تجربه و حواس بدست می‌آید. چنانکه در تعریف معرفت گفته‌اند: معرفت‌شناسی علمی است که درباره حقیقت معرفت انسان و ارزشیابی انواع معرفت‌های او و تعیین معیار صدق و کذب بحث می‌کند (حسین زاده، ۱۳۸۰، ص ۱۸).

یکی از ماندگارترین فلسفه‌های دنیای غرب مکتب ارسطویی رئالیسم است که اظهار می‌دارد که واقعیتها قطع نظر از ادراک ما وجود دارند که می‌توان با بهره‌گیری از عقل و حواس به ادراک و شناخت آنها دست یافت. که این شناخت عبارت است از داشتن علم به چیزی که مستلزم تعامل ذهن و جهان خارج از ذهن است. معرفت‌شناختی در این مکتب از حس شروع می‌شود و برای حواس پنجگانه شناختی است که از طریق اعمال فیزیکی به واقعیت و حقایق اشیاء نایل می‌شود و چون جهان رئالیستها دارای دو بعد ماده و صورت است. لذا معرفت‌شناسی را به دو مقوله حواس و انتزاع عقلی دسته بندی می‌کنند که به اصل تناظر یا تطابق معروف است، یعنی واقعیتها و جهان مستقل از

ذهن و ادراک انسان وجود دارند و وابسته به ادراک حواس و ذهن انسان نیستند تا شناخته شوند هر چند ذهن در اثر تعامل به شناخت بعضی واقعیت ها نایل می گردد. (پاک سرشت، ۱۳۸۳).

اسلام نیز نوعی رئالیسم است مبنی بر اینکه قرآن مجید جهان را مستقل از ذهن انسان می داند. نه تنها واقعیت موجودات را مورد تایید قرار می دهد. بلکه جهان را نظامی واحد و منجسم قلمداد می کند و به اصل علیت و علت غایی و نهایی اعتقاد دارد و مردم را به تفکر و تعقل در واقعیت های جهان ترغیب می کند:

«ان فی خلق السموات و الارض و الاختلاف اللیل و النهار لایات لا ولی الا للباب»

محققاً در آفرینش حکیمانه آسمانها و زمین و همچنین در رفت و آمد حساب شده روز و شب آیات و دلایلی برای صاحبان عقل وجود دارد (سوره آل عمران، آیه ۱۹۱) (شریعتمداری ۱۳۸۲).

در معرفت شناسی اسلامی، سرچشمه علم نزد خداوند است و فقط مقداری از آن را به صلاح دید خود به انسان اعطا کرده است. بدین سان منشأ معرفت از دیدگاه اسلام خداوند است هر چند عده ای معرفت را ارتباط با محیط و ادراک حواس قلمداد می کنند. برنامه اصلی دین اسلام بالا بردن مقام و کسب معرفت است. همچنان که رسالت پیامبر اعظم نیز همین بوده است و عامل خداشناسی را داشتن علم و آگاهی و معرفت می دانستند. «انما یخشی الله من عباده العلماء» (فاطر، آیه ۲۷).

هر مکتبی تعلیم و تربیت مخصوصی با توجه به اهداف و ویژگیهای منحصر به فرد خود دارد و تعلیم و تربیت اسلامی نیز ویژگیهای خاص خود، که شاید به تعداد آیات قرآن باشد را دارد. زیرا قرآن که حقیقت یقین است، کتاب تعلیم و تربیت نیز می باشد که می توان به ویژگیهای پویندگی، همگانی و جاودانگی، پرهیز از خود باختگی، کاربرد تعقل و تفکر و توجه به تمامی ابعاد شخصیت انسان را نام برد (فایضی و آشتیانی، ۱۳۷۵).

نتیجتاً معرفت رئالیسم را می توان محصول داده های حسی و تجربی قلمداد کرد که انسان در تعامل با محیط کسب می کند و هدف معرفت را شادی و خوشبختی در این دنیای مادی و عقلانیت انسان

می‌دانند و به روشهای عینی، حسی و عقلی علاقه بیشتری نشان می‌دهند ولی اسلام با تقسیم معرفت به دو شاخه حصولی و حضوری به روشهای شهود، عقل، حواس تأکید می‌کند و هدف کسب معرفت را پرستش خدای یگانه و سعادت و تکامل انسان در سایه ایمان و تقوا بیان می‌کند. از تحقیقات انجام یافته در رابطه با موضوع معرفت شناسی رئالیسم و اسلام می‌توان به تحقیقات ذیل اشاره نمود. شمشیری (۱۳۸۲) در پژوهشی تحت عنوان بررسی مبانی معرفت شناسی عرفان اسلامی و اثرات آن بر آموزش و پرورش به یافته‌های ذیل اشاره می‌کند. شناسایی شهودی از جنبه‌های عاطفی انسان سرچشمه می‌گیرد و عقلانیت انسان بستری وسیع‌تر از مغز و ذهن می‌باشد و بعد عاطفی را نیز در بر می‌گیرد و نهایتاً معرفت شهودی را امری بالقوه و همگانی می‌داند که نیاز به پرورش دارد.

نادری (۱۳۸۵) تحت عنوان مطالعه تطبیقی ارکان تعلیم و تربیت از دیدگاه مکاتب رئالیسم، ایده‌الیسم و پراگماتیسم و همچنین به تحقیق فتحی (۱۳۸۶) تحت عنوان مبانی نظری و راهبردهای عملی مراحل تربیت از منظر تاریخ آموزش و پرورش اسلامی اشاره کرد.

بر این اساس این پژوهش قصد دارد به بررسی و تحلیل سوالات پژوهش که عبارتند از: مشخص کردن راههای دستیابی به معرفت، بیان کردن روشهای مناسب آموزش در تعلیم و تربیت، بیان کردن نقش عقل، حواس، تجربه، در معرفت شناسی، و مشخص کردن تفاوت‌ها و شباهت‌های معرفت شناسی اسلام و رئالیسم بپردازد.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق:

رئالیسم در وسیع‌ترین کلمه عبارت است از قبول واقعیت‌های خارجی و جهان مستقل از ذهن، که نقطه مقابل ایده‌السیم است. معرفت را عبارت از علم به احوال اعیان موجودات آنطور که هستند می‌داند و اگر انسان فکر خود را به طور صریح بکار گیرد می‌تواند به حقایق اشیاء دست یابد. بنابراین حواس و مشاهده طبیعی و ارتباط مستقیم با جهان خارج نقش اساسی در معرفت شناسی این مکتب را

دارد که هدفش رساندن انسان به خوشبختی و ارزش اخلاقی در این دنیای مادی است (گوتک، ۱۳۸۲). در حالیکه مکتب اسلام از کلمه (سلم) به معنای صلح و آرامش و آشتی اخذ شده است و در اصطلاح به معنای تسلیم در برابر حق و پیشگاه خداوند است. و سرچشمه معرفت را از جانب خداوند از طریق وحی، پیامبر و کتابش می‌داند و حواس و تجربه و ارتباط با محیط را لازمه معرفت می‌داند و تحصیل معرفت را بارها به پیروانش توصیه می‌کند.

«واطلبوا العلم من المهد الی اللحد» «اطلبوا العلم و لو بالصین» زگهواره تا گور دانش بجوی. و آگاهی و شناخت را عامل خداشناسی و دوری از شرک و بت پرستی و فصل ممیز انسان از حیوانات بیان می‌کند و هدف تعلیم و تربیت خود را شناخت خداوند در سایه علم و عقل و پرستش وی به عنوان تنها معبود قابل پرستش و رساندن انسان به سعادت ابدی قرار می‌دهد (ابراهیمان، ۱۳۷۸)

از یک طرف با توجه به رابطه معرفت شناسی با تعلیم و تربیت و یادگیری و روشهای آموزشی در امر یاددهی و یادگیری و همچنین شناخت بیشتر معرفت و نقش تجربه، حواس و عقل در مبانی معرفت شناسی رئالیسم و اسلام، و از طرف دیگر با در نظر گرفتن نقایص و محدودیتهای مبانی معرفت شناسی علم نوین غرب و کمبود مطالعات پژوهشی مستقل در زمینه مبانی معرفت شناسی اسلام و رئالیسم و دلالتهای تربیتی آن ضرورت و اهمیت پژوهش و مطالعه در این زمینه به خوبی نمایان است.

در زمینه موضوع مورد پژوهش تا آنجا که پژوهشگر بررسی نموده تحقیق مستقلی صورت نگرفته است. بنابراین بررسی‌ها و تحلیل‌هایی که پژوهش مذکور ارائه می‌دهد توجه متولیان تعلیم و تربیت، برنامه‌ریزان آموزشی و درسی، نهادها و موسسات آموزشی و مربیان را به این نکته معطوف می‌دارد که در تدوین اهداف و برنامه‌های آموزشی و به کارگیری روشهای آموزشی مناسب در فرایند آموزش و یادگیری ضمن آشنایی با نظام تعلیم و تربیت رئالیسم و اسلام، از نتایج و یافته‌های این پژوهش استفاده نمایند.

و همچنین یافته‌های این تحقیق می‌تواند مبنایی برای تحقیقات بعدی در زمینه معرفت‌شناسی

رنالیسم و اسلام باشد.

۱-۴- اهداف تحقیق:

هدف کلی: بررسی مقایسه‌ای معرفت‌شناسی اسلام و رنالیسم و تاثیر روشهای آموزشی مبتنی بر

آنها در تعلیم و تربیت.

۱-۴-۱- اهداف ویژه:

- ۱- مشخص کردن راههای دستیابی به معرفت از دیدگاه اسلام
- ۲- مشخص کردن راههای دستیابی به معرفت از دیدگاه رنالیسم
- ۳- بررسی روشهای آموزشی از دیدگاه اسلام
- ۴- بررسی روشهای آموزشی از دیدگاه رنالیسم
- ۵- تبیین نقش عقل در معرفت‌شناسی اسلام
- ۶- تبیین نقش عقل در معرفت‌شناسی رنالیسم
- ۷- تبیین نقش حواس و تجربه در معرفت‌شناسی رنالیسم
- ۸- تبیین نقش حواس و تجربه در معرفت‌شناسی اسلام
- ۹- بررسی وجوه افتراق و اشتراک معرفت‌شناسی اسلام و رنالیسم.

۱-۵- سوالات اصلی تحقیق

- ۱- راههای دستیابی به معرفت از نظر مکتب اسلام کدامند؟
- ۲- راههای دستیابی به معرفت از نظر مکتب رنالیسم کدامند؟
- ۳- روشهای مناسب آموزش از دیدگاه اسلام کدامند؟
- ۴- روشهای مناسب آموزش از دیدگاه رنالیسم کدامند؟